

Robertson-féle határozatlansági reláció általánosítása és geometriai interpretációja

Andai Attila

BME, Analízis Tanszék

2016. április 10.

Közös munka Lovas Attilával.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Vázlat

- Klasszikus és kvantummechanikai állapot tér.
- Állapot tér geometriája.
- Határozatlansági relációk rövid története.
- Újabb eredmények.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapot tér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Állapottér

Az érme lehetséges állapotai,
vagyis az állapottere:
 $p \in]0, 1[.$

Az elektron állapottere:
???

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

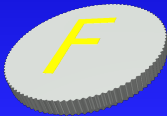
Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Állapottér

Az érme lehetséges állapotai,
vagyis az állapottere:
 $p \in]0, 1[.$

Az elektron állapottere:
???

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Véges halmazon értelmezett valószínűségi eloszlások tere

$$\Delta_{n-1} = \left\{ (p_1, \dots, p_n) \in \mathbb{R}^n \mid p_k > 0, \sum_{k=1}^n p_k = 1 \right\}$$

$$\Delta_{n-1} \ni (p_1, \dots, p_n) \Leftrightarrow \begin{pmatrix} p_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & p_2 & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & p_n \end{pmatrix}$$

$$\mathcal{M}_n \ni D \Leftrightarrow \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{pmatrix}$$

$\mathcal{M}_n$: Az $n \times n$ -es önadjungált, pozitív definit, egységnyomú mátrixok halmaza. $\implies$ kvantummechanikai állapottér

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Véges halmazon értelmezett valószínűségi eloszlások tere

$$\Delta_{n-1} = \left\{ (p_1, \dots, p_n) \in \mathbb{R}^n \mid p_k > 0, \sum_{k=1}^n p_k = 1 \right\}$$

$$\Delta_{n-1} \ni (p_1, \dots, p_n) \Leftrightarrow \begin{pmatrix} p_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & p_2 & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & p_n \end{pmatrix}$$

$$\mathcal{M}_n \ni D \Leftrightarrow \bigcap \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{pmatrix}$$

$\mathcal{M}_n$: Az $n \times n$ -es önadjungált, pozitív definit, egységnyomú mátrixok halmaza. $\implies$ kvantummechanikai állapottér

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Véges halmazon értelmezett valószínűségi eloszlások tere

$$\Delta_{n-1} = \left\{ (p_1, \dots, p_n) \in \mathbb{R}^n \mid p_k > 0, \sum_{k=1}^n p_k = 1 \right\}$$

$$\Delta_{n-1} \ni (p_1, \dots, p_n) \Leftrightarrow \begin{pmatrix} p_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & p_2 & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & p_n \end{pmatrix}$$

$$\mathcal{M}_n \ni D \Leftrightarrow \bigcap \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{pmatrix}$$

$\mathcal{M}_n$: Az $n \times n$ -es önadjungált, pozitív definit, egységnyomú mátrixok halmaza. $\implies$ kvantummechanikai állapottér

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

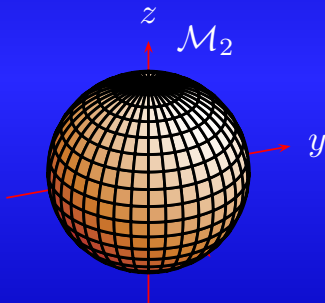
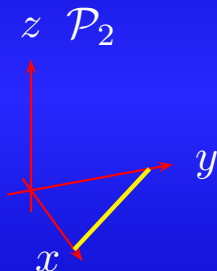
Legújabb eredmények

Összefoglalás

Az elektron állapottere (Qbit):

$$D = \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 1-z & x+iy \\ x-iy & 1+z \end{pmatrix}$$

$$D \in \mathcal{M}_n \iff x^2 + y^2 + z^2 \leq 1$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Kvantummechanika avagy nemkommutatív valószínűségszámítás:

$X = \{1, \dots, n\}$ mértéktér	–
$p \in \Delta_{n-1}$ valószínűségi eloszlás	$D \in \mathcal{M}_n$ sűrűségi mátrix
$f : X \rightarrow \mathbb{C}$ valószínűségi változó	$X \in \mathcal{M}_{n,sa}$ önadjungált mátrix
$T : \Delta_{n-1} \rightarrow \Delta_{n-1}$ sztochasztikus mátrix	$C : \mathcal{M}_n \rightarrow \mathcal{M}_n$ kvantum csatorna

(Gleason, Mackey, Neumann, Wigner többek között.)

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Statisztikai alapmennyiségek

Ha $D \in \mathcal{M}_n$ állapot és $A, B \in \mathcal{M}_{n,sa}$ megfigyelhető mennyiség, akkor

– A várható értéke: $\text{Tr}(DA)$;

– A varianciája: $\text{Var}_D(A) = \text{Tr}(DA^2) - (\text{Tr}(DA))^2$;

– A és B kovarianciája:

$$\text{Cov}_D(A, B) = \frac{\text{Tr}(DAB) + \text{Tr}(DBA)}{2} - \text{Tr}(DA) \text{Tr}(DB).$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Geometria

Mekkora két érme $(p_1, 1 - p_1)$ és $(p_2, 1 - p_2)$ távolsága?

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

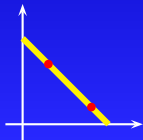
Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Geometria

Mekkora két érme $(p_1, 1 - p_1)$ és $(p_2, 1 - p_2)$ távolsága?

– Az euklidészi metrikával ellátott állapottéren a távolságmérés önkényes.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

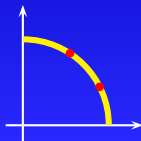
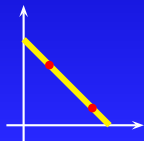
Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Geometria

Mekkora két érme $(p_1, 1 - p_1)$ és $(p_2, 1 - p_2)$ távolsága?

– Az euklidészi metrikával ellátott állapottéren a távolságmérés önkényes.

– Fisher [$\sim$ 1925] javasolta a $(\sqrt{p_1}, \sqrt{1 - p_1})$, $(\sqrt{p_2}, \sqrt{1 - p_2})$ valószínűségi amplitúdók használatát.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

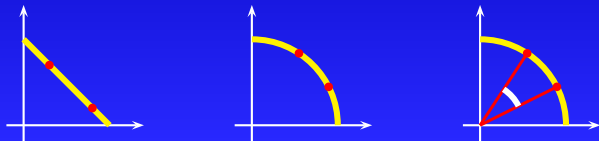
Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Geometria

Mekkora két érme $(p_1, 1 - p_1)$ és $(p_2, 1 - p_2)$ távolsága?

– Az euklidészi metrikával ellátott állapottéren a távolságmérés önkényes.

– Fisher [$\sim$ 1925] javasolta a $(\sqrt{p_1}, \sqrt{1 - p_1})$, $(\sqrt{p_2}, \sqrt{1 - p_2})$ valószínűségi amplitúdók használatát.

– A természetes távolság: a körív hossza!

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ

Adott $\underline{p} \in \Delta_{n-1}$ esetén legyen

$$f_{\underline{p}} : \{1, \dots, n\} \rightarrow]0, 1[\quad k \mapsto p_k.$$

Minden $1 \leq i, j \leq n$ esetén a Fisher-féle információs mátrix

$$g(\underline{p})_{ij} = \sum_{k=1}^n \frac{1}{f_{\underline{p}}(k)} \frac{\partial f_{\underline{p}}(k)}{\partial p_i} \frac{\partial f_{\underline{p}}(k)}{\partial p_j}.$$

A Fisher-információ Riemann-metrika. [Rao, 1945]

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotter

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ(k)

Klasszikus esetben:

$$\Delta_{n-1} = \left\{ (p_1, \dots, p_n) \mid 0 < p_i < 1, \sum_{i=1}^n p_i = 1 \right\}.$$

Tétel. (Čencov) Tegyük fel, hogy minden $n \in \mathbb{N}$ esetén (Δ_{n-1}, g_n) Riemann-sokaság. Ha minden $\kappa : X_n \times X_m \rightarrow \mathbb{R}$ átmenetvalószínűségre

$$g_{\tilde{\kappa}(p)}(\kappa^*(X), \kappa^*(X)) \leq g_p(X, X) \quad \forall p \in \Delta_{n-1}, \forall X \in T_p \Delta_{n-1},$$

(monotonitási tulajdonság) teljesül, akkor a metrikák $(g_n)_{n \in \mathbb{N}}$ családja **egyértelmű** pozitív számszorzó erejéig.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebrára
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ(k)

Kvantumos esetben:

$$\mathcal{M}_n = \left\{ D \in \text{Mat}(n, \mathbb{C}) \mid D = D^*, D > 0, \text{Tr } D = 1 \right\}.$$

Tétel. (Čencov) Tegyük fel, hogy minden $n \in \mathbb{N}$ esetén (Δ_{n-1}, g_n) Riemann-sokaság. Ha minden $\kappa : X_n \times X_m \rightarrow \mathbb{R}$ átmenetvalószínűségre

$$g_{\tilde{\kappa}(p)}(\kappa^*(X), \kappa^*(X)) \leq g_p(X, X) \quad \forall p \in \Delta_{n-1}, \forall X \in T_p \Delta_{n-1},$$

(monotonitási tulajdonság) teljesül, akkor a metrikák $(g_n)_{n \in \mathbb{N}}$ családja **egyértelmű** pozitív számszorzó erejéig.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ(k)

Kvantumos esetben:

$$\mathcal{M}_n = \left\{ D \in \text{Mat}(n, \mathbb{C}) \mid D = D^*, D > 0, \text{Tr} D = 1 \right\}.$$

(Petz) Tegyük fel, hogy minden $n \in \mathbb{N}$ esetén

(Δ_{n-1}, g_n) Riemann-sokaság. Ha minden $\kappa : X_n \times X_m \rightarrow \mathbb{R}$ átmenetvalószínűségre

$$g_{\tilde{\kappa}(p)}(\kappa^*(X), \kappa^*(X)) \leq g_p(X, X) \quad \forall p \in \Delta_{n-1}, \forall X \in T_p \Delta_{n-1},$$

(monotonitási tulajdonság) teljesül, akkor a metrikák $(g_n)_{n \in \mathbb{N}}$ családjá **egyértelmű** pozitív számszorító erejéig.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ(k)

Kvantumos esetben:

$$\mathcal{M}_n = \left\{ D \in \text{Mat}(n, \mathbb{C}) \mid D = D^*, D > 0, \text{Tr} D = 1 \right\}.$$

(Petz) Tegyük fel, hogy minden $n \in \mathbb{N}$ esetén

$(\mathcal{M}_n, g_n)$ Riemann-sokaság. Ha minden $\kappa : X_n \times X_m \rightarrow \mathbb{R}$ átmenetvalószínűségre

$$g_{\tilde{\kappa}(p)}(\kappa^*(X), \kappa^*(X)) \leq g_p(X, X) \quad \forall p \in \Delta_{n-1}, \forall X \in T_p \Delta_{n-1},$$

(monotonitási tulajdonság) teljesül, akkor a metrikák $(g_n)_{n \in \mathbb{N}}$ családja **egyértelmű** pozitív számszorzó erejéig.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ(k)

Kvantumos esetben:

$$\mathcal{M}_n = \left\{ D \in \text{Mat}(n, \mathbb{C}) \mid D = D^*, D > 0, \text{Tr} D = 1 \right\}.$$

(Petz) Tegyük fel, hogy minden $n \in \mathbb{N}$ esetén

$(\mathcal{M}_n, g_n)$ Riemann-sokaság. Ha minden

$T : \mathcal{M}_n \rightarrow \mathcal{M}_n$ sztochasztikus leképezésre

$$g_{\tilde{\kappa}(p)}(\kappa^*(X), \kappa^*(X)) \leq g_p(X, X) \quad \forall p \in \Delta_{n-1}, \forall X \in T_p \Delta_{n-1},$$

(monotonitási tulajdonság) teljesül, akkor a metrikák $(g_n)_{n \in \mathbb{N}}$ családja **egyértelmű** pozitív számszorító erejéig.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ(k)

Kvantumos esetben:

$$\mathcal{M}_n = \left\{ D \in \text{Mat}(n, \mathbb{C}) \mid D = D^*, D > 0, \text{Tr} D = 1 \right\}.$$

(Petz) Tegyük fel, hogy minden $n \in \mathbb{N}$ esetén

$(\mathcal{M}_n, g_n)$ Riemann-sokaság. Ha minden

$T : \mathcal{M}_n \rightarrow \mathcal{M}_n$ sztochasztikus leképezésre

$$g_{T(D)}(T(X), T(X)) \leq g_D(X, X) \quad \forall D \in \mathcal{M}_n, \forall X \in T_D \mathcal{M}_n$$

(monotonitási tulajdonság) teljesül, akkor a metrikák $(g_n)_{n \in \mathbb{N}}$ családja **egyértelmű** pozitív számszorító erejéig.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Fisher-információ(k)

Kvantumos esetben:

$$\mathcal{M}_n = \left\{ D \in \text{Mat}(n, \mathbb{C}) \mid D = D^*, D > 0, \text{Tr} D = 1 \right\}.$$

Tétel. (Petz) Tegyük fel, hogy minden $n \in \mathbb{N}$ esetén $(\mathcal{M}_n, g_n)$ Riemann-sokaság. Ha minden $T : \mathcal{M}_n \rightarrow \mathcal{M}_n$ sztochasztikus leképezésre

$$g_{T(D)}(T(X), T(X)) \leq g_D(X, X) \quad \forall D \in \mathcal{M}_n, \forall X \in \mathbf{T}_D \mathcal{M}_n$$

(monotonitási tulajdonság) teljesül, akkor a metrikák $(g_n)_{n \in \mathbb{N}}$ családjá a

$$g_D(X, Y) = \text{Tr} \left(X (R_{n,D}^{\frac{1}{2}} f(L_{n,D} R_{n,D}^{-1}) R_{n,D}^{\frac{1}{2}})^{-1} (Y) \right)$$

képlettel adott, ahol $f : \mathbb{R}^+ \rightarrow \mathbb{R}$ egy operátormonoton függvény a $f(x) = xf(x^{-1})$ tulajdonsággal.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Főbb indukált metrikák:

$$f(x) = \frac{x-1}{\log x}, \quad \frac{(1+\sqrt{x})^2}{4}, \quad \frac{1+x}{2}, \quad \frac{2x}{1+x}.$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Főbb indukált metrikák:

$$f(x) = \frac{x-1}{\log x}, \quad \frac{(1+\sqrt{x})^2}{4}, \quad \frac{1+x}{2}, \quad \frac{2x}{1+x}.$$

Megjegyzések.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Főbb indukált metrikák:

$$f(x) = \frac{x-1}{\log x}, \quad \frac{(1+\sqrt{x})^2}{4}, \quad \frac{1+x}{2}, \quad \frac{2x}{1+x}.$$

Megjegyzések.

A diagonális mátrixok halmazán ezek a metrikák megegyeznek.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Főbb indukált metrikák:

$$f(x) = \frac{x-1}{\log x}, \quad \frac{(1+\sqrt{x})^2}{4}, \quad \frac{1+x}{2}, \quad \frac{2x}{1+x}.$$

Megjegyzések.

A diagonális mátrixok halmazán ezek a metrikák megegyeznek.

Tétel. (Löwner) Az f függvény pontosan akkor generál monoton metrikát, ha létezik olyan μ mérték a $[0, 1]$ intervallumon, melyre

$$f(x) = \int_0^1 \frac{x}{(1-t)x+t} d\mu(t) \quad \forall x \in [0, 1]$$

teljesül, valamint $\forall s \in [0, 1] : \mu([0, s]) = \mu([1-s, 1])$.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

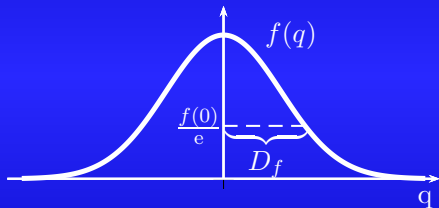
Legújabb eredmények

Összefoglalás

A határozatlansági relációk rövid története

1927, Heisenberg: egyszerre nem mérhető a hely (q) és az impulzus (p). (Elv.)

Heiseberg Gauss eloszlásokat vizsgált ($f(q)$), melyek „határozatlansága” a szélessége D_f .

Ha $\mathcal{F}(f)$ az f Fourier-transzformáltja, akkor a határozatlansági reláció legelső alakja

$$D_f D_{\mathcal{F}(f)} = \text{constant.}$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

1927, Kennard: Ha az A, B megfigyelhető mennyiségre
 $[A, B] = -i$ teljesül, akkor

$$\text{Var}_D(A) \text{Var}_D(B) \geq \frac{1}{4},$$

ahol $\text{Var}_D(A) = \text{Tr}(DA^2) - (\text{Tr}(DA))^2$.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

1927, Kennard: Ha az A, B megfigyelhető mennyiségre
 $[A, B] = -i$ teljesül, akkor

$$\text{Var}_D(A) \text{Var}_D(B) \geq \frac{1}{4},$$

ahol $\text{Var}_D(A) = \text{Tr}(DA^2) - (\text{Tr}(DA))^2$.

1929, Robertson: Minden A, B megfigyelhető mennyiségre

$$\text{Var}_D(A) \text{Var}_D(B) \geq \frac{1}{4} |\text{Tr}(D[A, B])|^2.$$

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

1930, Schrödinger: Minden A, B megfigyelhető mennyiségre

$$\text{Var}_D(A) \text{Var}_D(B) - \text{Cov}_D(A, B)^2 \geq \frac{1}{4} |\text{Tr}(D [A, B])|^2,$$

ahol

$$\text{Cov}_D(A, B) = \frac{1}{2} \left(\text{Tr}(DAB) + \text{Tr}(DBA) \right) - \text{Tr}(DA) \text{Tr}(DB).$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

1930, Schrödinger: Minden A, B megfigyelhető mennyiségre

$$\text{Var}_D(A) \text{Var}_D(B) - \text{Cov}_D(A, B)^2 \geq \frac{1}{4} |\text{Tr}(D [A, B])|^2,$$

ahol

$$\text{Cov}_D(A, B) = \frac{1}{2} \left(\text{Tr}(DAB) + \text{Tr}(DBA) \right) - \text{Tr}(DA) \text{Tr}(DB).$$

Ugyanez másképp:

$$\begin{aligned} \det \begin{pmatrix} \text{Cov}_D(A, A) & \text{Cov}_D(A, B) \\ \text{Cov}_D(B, A) & \text{Cov}_D(B, B) \end{pmatrix} &\geq \\ &\geq \det \begin{bmatrix} -\frac{i}{2} \left(\text{Tr}(D [A, A]) & \text{Tr}(D [A, B]) \right) \\ \text{Tr}(D [B, A]) & \text{Tr}(D [B, B]) \end{bmatrix}. \end{aligned}$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

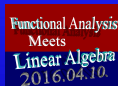
Összefoglalás

1934, Robertson: Az $(A_i)_{i \in I}$ (véges sok) megfigyelhető mennyiségre

$$\det \left([\text{Cov}_D(A_h, A_j)]_{h,j \in I} \right) \geq \det \left(\left[-\frac{i}{2} \text{Tr}(D [A_h, A_j]) \right]_{h,j \in I} \right).$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

1934, Robertson: Az $(A_i)_{i \in I}$ (véges sok) megfigyelhető mennyiségre

$$\det \left([\text{Cov}_D(A_h, A_j)]_{h,j \in I} \right) \geq \det \left(\left[-\frac{i}{2} \text{Tr}(D [A_h, A_j]) \right]_{h,j \in I} \right).$$

~2000–, Furuichi, Gibilisco, Hansen, Imperato, Isola, Kosaki, Kuriyama, Luo, Petz, Yanagi, Q. Zhang, Z. Zhang

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Újabb eredmények

Kovarianciák

Adott A, B megfigyelhető mennyiségre, $D \in \mathcal{M}_n$ állapotra és f operátormonoton függvényre:

$$\text{Cov}_D(A, B) = \frac{1}{2} (\text{Tr}(DAB) + \text{Tr}(DBA)) - \text{Tr}(DA) \text{Tr}(DB)$$

$$\text{Cov}_D^f(A, B) = \langle A, B \rangle_{D,f} \quad (2002, \text{Petz})$$

$$\text{qCov}_{D,f}^{as}(A, B) = \frac{f(0)}{2} \langle i[D, A], i[D, B] \rangle_{D,f}$$

$$\text{qCov}_{D,f}^s(A, B) = \frac{f(0)}{2} \langle \{D, A\}, \{D, B\} \rangle_{D,f},$$

ahol $[\cdot, \cdot]$ a kommutátor és $\{\cdot, \cdot\}$ az antikommutátor.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Újabb eredmények

Kovarianciák

Adott A, B megfigyelhető mennyiségre, $D \in \mathcal{M}_n$ állapotra és f operátormonoton függvényre:

$$\text{Cov}_D(A, B) = \frac{1}{2} (\text{Tr}(DAB) + \text{Tr}(DBA)) - \text{Tr}(DA) \text{Tr}(DB)$$

$$\text{Cov}_D^f(A, B) = \langle A, B \rangle_{D,f} \quad (2002, \text{Petz})$$

$$\text{qCov}_{D,f}^{as}(A, B) = \frac{f(0)}{2} \langle i[D, A], i[D, B] \rangle_{D,f}$$

$$\text{qCov}_{D,f}^s(A, B) = \frac{f(0)}{2} \langle \{D, A\}, \{D, B\} \rangle_{D,f},$$

ahol $[\cdot, \cdot]$ a kommutátor és $\{\cdot, \cdot\}$ az antikommutátor.

Adott A megfigyelhető mennyiség és D állapot esetén legyen $A_0 = A - \text{Tr}(DA)I$, ekkor $\text{Tr} DA_0 = 0$.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Ha $(A^{(k)})_{k=1,\dots,N}$ megfigyelhető mennyiségek, melyek várható értéke a D állapotban 0, akkor legyen

$$[\text{Cov}_D]_{ij} = \text{Cov}_D(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[\text{Cov}_D^f \right]_{ij} = \text{Cov}_D^f(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[\text{qCov}_{D,f}^{as} \right]_{ij} = \text{qCov}_{D,f}^{as}(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[\text{qCov}_{D,f}^s \right]_{ij} = \text{qCov}_{D,f}^s(A^{(i)}, A^{(j)}).$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Ha $(A^{(k)})_{k=1,\dots,N}$ megfigyelhető mennyiségek, melyek várható értéke a D állapotban 0, akkor legyen

$$[\text{Cov}_D]_{ij} = \text{Cov}_D(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[\text{Cov}_D^f \right]_{ij} = \text{Cov}_D^f(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[q\text{Cov}_{D,f}^{as} \right]_{ij} = q\text{Cov}_{D,f}^{as}(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[q\text{Cov}_{D,f}^s \right]_{ij} = q\text{Cov}_{D,f}^s(A^{(i)}, A^{(j)}).$$

2006, Gibilisco: Sejtés: $\det(\text{Cov}_D) \geq \det(q\text{Cov}_{D,f}^{as})$.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Ha $(A^{(k)})_{k=1,\dots,N}$ megfigyelhető mennyiségek, melyek várható értéke a D állapotban 0, akkor legyen

$$[\text{Cov}_D]_{ij} = \text{Cov}_D(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[\text{Cov}_D^f \right]_{ij} = \text{Cov}_D^f(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[q\text{Cov}_{D,f}^{as} \right]_{ij} = q\text{Cov}_{D,f}^{as}(A^{(i)}, A^{(j)})$$

$$\left[q\text{Cov}_{D,f}^s \right]_{ij} = q\text{Cov}_{D,f}^s(A^{(i)}, A^{(j)}).$$

2006, Gibilisco: Sejtés: $\det(\text{Cov}_D) \geq \det(q\text{Cov}_{D,f}^{as})$.

2008, Andai: A sejtés igaz.

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Jelenkori eredmények

2015, Lovas, Andai:

$$\det(\text{Cov}_D) \geq \det(q\text{Cov}_{D,f}^s) \geq \det(q\text{Cov}_{D,f}^{as}).$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Jelenkori eredmények

2015, Lovas, Andai:

$$\det(\text{Cov}_D) \geq \det(\text{qCov}_{D,f}^s) \geq \det(\text{qCov}_{D,f}^{as}).$$

$$\begin{aligned} 2f(0) \text{Cov}_D^{fRLD}(A_0, B_0) &\leq \\ &\leq \text{qCov}_{D,f}^s(A_0, B_0) - \text{qCov}_{D,f}^{as}(A_0, B_0) \leq \\ &\leq \text{Cov}_D^{fRLD}(A_0, B_0) \end{aligned}$$

$$\det(\text{qCov}_{D,f}^s) - \det(\text{qCov}_{D,f}^{as}) \geq (2f(0))^N \det(\text{Cov}_D^{fRLD})$$

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Ha $f = \frac{1}{2} \left(\frac{1+x}{2} + \frac{2x}{1+x} \right)$, akkor minden g függvényre

$$\det(\mathfrak{qCov}_{D,f}^s) \geq \det(\mathfrak{qCov}_{D,g}^{as}).$$

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Ha $f = \frac{1}{2} \left(\frac{1+x}{2} + \frac{2x}{1+x} \right)$, akkor minden g függvényre

$$\det(\mathfrak{qCov}_{D,f}^s) \geq \det(\mathfrak{qCov}_{D,g}^{as}).$$

2016, 2017 ???

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Állapotér

Kvantum-
csatornák

Kvantum
statisztika

Állapotok
mérőszámai

Algebrai
struktúra

Geometriai
struktúra

invariáns
meny-
nyiségek

mátrix
közepek

határozat-
lansági
relációk

klasszikus
geometria

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Lineár Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapotér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás

Köszönöm a figyelmet!

Határozatlansági
relációk

Andai Attila

Functional Analysis
Meets
Linear Algebra
2016.04.10.

Vázlat

Állapottér

Klasszikus – Kvantumos

QStat alapjai

Geometria

Fisher-információ

Fisher-információ(k)

Hat. relációk

Újabb eredmények

Kovarianciák

Legújabb eredmények

Összefoglalás